

NEJEDNAKOST U STARTU-OSNOVA SVIH NEJEDNAKOSTI U OBRAZOVANJU

Tatjana Mrđa

Potpisivanjem međunarodne Konvencije o pravima djeteta BiH se obavezala da će obezbjediti besplatno i svakom djetetu dostupno osnovno obrazovanje, da će štiti pravo djeteta na kvalitetan obrazovni sistem, osigurati sigurne i opremljene škole, da će izgraditi nastavni plan usmjeren na razvoj dječije ličnosti, talenta, mentalnih i fizičkih sposobnosti do njihovih punih mogućnosti. Ovaj dokument je, kao temelj obrazovnog sistema, ugrađen i u domaće zakonodavstvo. U BiH se izvode brojni projekti s ciljem stvaranja uslova za pravično obrazovanje djece. Na tome rade brojne domaće i strane nevladine organizacije, usaglašavaju se zakoni sa evropskom legislativom, organizuju se kampanje, seminari, konferencije. Život, međutim, često daje nevesele odgovore. Evo jednog nezavisnog pogleda iz uglova koji se često ne prepoznaju u zvaničnim dokumentima. Kako se i zašto Konvencija o pravima djeteta (ne)poštuje u BiH, kakve građane i ljude stvara postojeći obrazovni sistem, zbog čega su današnji nastavnici zbunjeni reformom obrazovanja odgovara prof. dr Ismet Dizdarević. Iz vizure nesumnjivog naučnog autoriteta i višedecenijskog aktera i poznavaoca ovdašnjeg obrazovnog procesa, profesor Dizdarević otvara i pitanja moralnog posrnuća i nevesele budućnosti društva i države koji obrazovanje i znanje smještaju na margine života.

Kompleks kifle za cijeli život

• Zakon svakom djetetu daje jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti učešća u obrazovanju, ali je realno stanje takvo da svake godine više od 6.000 djece u BiH ne upiše prvi razred ili ne završi ni osnovnu školu, najčešće zbog siromaštva. Kakve su socijalne i psihološke implikacije ovakvog stanja?

- Konvencija o pravima djeteta kaže da djeca u pogledu osnovne škole treba da imaju jednak start, a to znači da djeca ne oskudjevaju u onome što im je potrebno, da imaju ekonomsku i socijalnu zaštitu. Nejednakost u startu je vrlo opasna, ona znači da je dijete već u startu hendikepirano u razvoju. Jedan mi je roditelj, sjećajući se svog djetinjstva, ispričao kako su na školskom odmoru sva djeca jela kiflu, a on nije jer nije imao, bio je iz siromašne porodice. Onda bi knjigom zaklonio lice i imitirao žvakanje. Ja sam to nazvao «kompleks kifle». Taj čovjek je, vjerujte mi, cijeli život nosio taj kompleks niže vrijednosti. Dakle, svakom djetetu bar na nivou osnovne škole treba obezbjediti jednak start, a to podrazumijeva da ne smije biti šikanirano, obilježeno i socijalno isključeno zbog siromaštva. S druge strane, moram reći, djecu ipak treba naučiti da smo društvo nejednakosti. Svako društvo, bilo komunističko, socijalističko, kapitalističko je društvo nejednakosti, uvijek ima bogatih i siromašnih, onih koji žive od nerada i onih koji žive od rada. Dijete treba na vrijeme učiti da nije sve dobro, treba ga učiti kako da se bori u

životu. Zaštita dječijih prava nije da se dijete prezaštiti, već da se učini sposobnim za život.

●Koji su razlozi kršenja Konvencije o pravima djeteta?

- Prvi razlog je što prosvjetni radnici nedovoljno poznaju Konvenciju o pravima djeteta. Drugi razlog je u samoj suštini Konvencije i našeg obrazovnog sistema. Konvencija predviđa poštovanje različitosti kod djece, psihološke, a ne socijalne i ekonomske različitosti, a naš cijeli nastavni plan i program je pravljen za model prosječnog djeteta, a takvo nešto ne postoji. Dvije krajnosti te zamišljene nepostojeće prosječnosti, djeca sa posebnim potrebama i izrazito talentirana djeca, se uopšte ne tretiraju u našem nastavnom procesu. Pokušava se sad nešto sa inkluzijom djece sa posebnim potrebama, ali pitanje je koliko je i to dobro. **Po mom mišljenju, najteži oblik kršenja prava je jednak postupak sa nejednakim.** Ne može se na isti način odgajati i obrazovati dijete koje je prosječno, ono koje je iznad prosjeka i ispod prosjeka. Mi moramo da poštujemo one koji znaju više i bolje i time se ne stvara, kako to neki kritički govore, elitizam. **Kakav elitizam, ako sam ja sposobniji, ako više znam, ne smiješ me gušiti, i to je kršenje prava. Zašto gušiš moja prava u ime neke jednakosti! Koje jednakosti?! Postoji jednakost samo pred zakonom.** Zbog toga nam i društvo ne valja što ne poštujemo one koji znaju više i bolje.

Društvo nastavniku uskratilo poštovanje

●Kakva je pozicija nastavnika u postojećem obrazovnom sistemu i nastavnom procesu?

- Nastavnici su postali činovnici, i to je velika greška. Valjda je sistem takav da dođe inspektor u školu i pita nastavnika: «Je li napravljena methodska jedinka, jesi li obradio lekcije iz programa, je li ispunjen fond časova» i apsolutno ga ništa više ne pita, niti ga zanima, samo da se ispuni forma. Nastavnik više nije odgajatelj i vaspitač. On je činovnik koji prenosi ono što piše u planu i programu i ništa više. Današnji nastavnik je zbunjen. Pogledajte i fakultet. Ranije je profesor bio vrijednost sam po sebi. Fakultet kao fakultet je bio institucija koja je bila poštovana, pa samim tim i njegovi profesori. Sad to više nije. **Jedino još u prvom razredu osnovne škole opstaje ta fiksacija o uvažavanju učitelja jer je dijete malo i zbunjeno, čim malo odmakne, nema više ni poštovanja.** Prosvjetni radnik kao pojedinac uspeva da zavrijedi poštovanje, ali društvo treba da mu vrati poštovanje. Društvo nije shvatilo da bi investiranjem u nastavnički kadar posredno investiralo i u djecu i cijele generacije koje treba da budu budućnost društva.

●Kako da nastavnik bude autoritet i zavrijedi poštovanje u učionici ako uči dijete da se stiče radom i znanjem, a život ga na svakom koraku demantuje?

- Pitala me je svojevremeno jedna profesorica da li u djeci treba da razvijamo poštenje. Ostao sam zatečen pa kažem: «Kako me to pitate?», a ona odgovara: «Mi mislimo da djecu ne uvodimo na pravi način u život, mi vidimo da u životu ne uspijevaju poštenu, već neki drugi». Ja znam da je tako, danas se u društvu preferiraju oni za koje ne bi rekli da

baš puno znaju. Život je takav kakav jeste, sigurno da u životu uspijevaju i oni koji ne zaslužuju. Mene su učili čuvenoj rečenici Maksima Gorkog: Čovjek, kako to gordo zvuči! i ja sam svakom čovjeku pristupao kao bratu. Međutim, mislim da smo mi sa ovakvim gledištima naivni za ovo vrijeme. Zbog toga mislim da kod djece danas treba paralelno razvijati liniju poštenja, čestitosti i važnosti znanja s jedne strane, i racionalni oprez s druge strane. Učiti dijete da procjenjuje i sagledava situaciju, a da ono samo ostaje pošteno.

Nasilje je rezultat nedostatka ljubavi

• Sve smo češće svjedoci vršnjačkog nasilja u školama. Šta je uzrok?

- Najčešće se govori o ostatku ratne prošlosti, jeste i to, ali je to daleko od pravog razloga. Sigurno je i da nastavnici još nisu dostigli stepen nastavnika koji odgaja, ne znaju da postupaju sa djecom. Zatim, moramo priznati da je vršnjačko nasilje uzrokovano i sklonošću pojedine djece nasilju. Ono što je, ipak, potpuno sigurno, jeste činjenica da je nasilje produkt nedostatka ljubavi roditelja. **Ako se dijete u obitelji osjeća zapostavljeno, ako ima percepciju da nije voljeno, uvijek ćete imati neku vrstu nasilja, pa i nasilja u školi. Čućete roditelje kako kažu: mi mu sve kupili, obezbjedili, a on se tako ponaša. To je uvijek znak da se dijete osjeća nevoljeno ili ne osjeća ljubav onakvu kakvu bi želilo. Nasilje djeteta prema drugom djetetu, nasilje djeteta prema nastavniku, po mom uvjerenju je oblik kažnjavanja roditelja-vi ne činite ono što meni treba, ja ću vas kazniti.**

• Šta je lijek? Da li se može nasilje spriječiti?

- Sigurno da se nasilje može spriječiti, ali ne ovako kako se danas radi. Zaboli me glava od pravnika koji pričaju o kaznama i strogoći. Šta se postiglo kažnjavanjem? Samo kontraefekat. Kazna ima svoje dejstvo samo ako je data pravovremeno i na pravom mjestu. Šta će učiniti kazna koja se primjenjuje nakon godinu dana dok sud odluči da zasjeda pa dok donese presudu? Takva kazna nema smisla.

U boljem društvu bolji i čovjek

• Kakvog čovjeka proizvodi postojeći sistem obrazovanja u BiH?

- U kontaktu sam sa svojim bivšim studentima i kažem im: niste vi ono što bih ja htio. Ponašaju se sebično, egoistično, ne cijeni se ljudski rad, ljudska požrtvovanost. Misli se samo na sebe, na svoj džep, na svoj sistem, to je čovjek zainteresovan samo za ono što je u njegovoj avliji i baš ga briga što tamo negdje neko pati. Problem je i što mi zapravo ne znamo kakvu ličnost hoćemo da pravimo od djece, kakvog čovjeka da stvaramo i školujemo. Mi taj model nemamo, ne znamo šta hoćemo, ne znamo kakvog čovjeka želimo da formiramo.

• Gdje je izlaz?

- Izlaz je u radikalnom rezu i povratku istinskim ljudskim vrijednostima koliko je to moguće u vremenu u kom živimo.

● **Ko treba da napravi taj radikalni rez? Ko može?**

- Ne znam. Ima puno udruženja, puno nevladinih organizacija, svašta se priča, prostor je prezasićen mnogim pričama, a nema jasnog usmjerenja, strategije, niti vizije kud sve ovo ide, kud ide cijelo društvo, kud ide ova BiH? Mi reagujemo od slučaja do slučaja, nemamo nikakvu strategiju, niti viziju. S druge strane, kod nas je i dalje, sticajem okolnosti, prisutan stav da je društvo krivo za sve moje nedaće. Jeste, tačno je da u boljem i ekonomski sigurnijem društvu i ja mogu biti bolji, ali i od mene zavise mnoge stvari. Čovjek je ipak sam kovač svoje sreće.

Tekst je napravljen u okviru projekta ONLINE MEDIJSKA LEPEZA LJUDSKIH (NE)PRAVA U BIH koji podržava [Internews, Sarajevo](#)